

Evâil* konusunda ilk ve önemli eserlerden biri olduğu belirtilen bu kitabı önce Muhammed es-Seyyid el-Vekîl (Medine 1966), daha sonra Muhammed el-Misrî ve Velîd Kassâb iki cilt halinde neşretmişlerdir (Dimaşk 1975-1976; Riyad 1401/1981). Muhammed el-Misrî eseri *Min Kitâbi'l-Evâ'il* adıyla ve bir cilt halinde Dimaşk'ta yeniden neşretmiştir (1984). Eserin Süyûtî tarafından yapılan *el-Vesâ'il ilâ ma'rifeti'l-Evâ'il* adlı muhtasarı Kahire'de basılmıştır (1401/1980). Süyûtî'nin bu eseri *el-Vesâ'il fi müsâmereti'l-Evâ'il* adıyla da anılmakta olup adı bilinmeyen bir müellif eserde tesbit ettiği hataları *Tezkiretü'l-evâ'il fi işlâhi Kitâbi'l-Vesâ'il ilâ ma'rifeti'l-Evâ'il* adlı kitabında düzeltmiştir (Brockelmann, *GAL* [Ar.], II, 253). **6. er-Risâletü'l-mâsse fi mâ lem yuzba't mine'l-Ĥamâse.** Askerî'nin, Ebû Temmâm'ın *el-Ĥamâse* nüshalarından birindeki hatalı yetmiş beyti inceleyerek doğrusunu belirttiği bu risâle G. J. Kanazi tarafından *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*'da neşredilmiştir (Jerusalem 1980, II, 97-163). Eser muhtelif kaynaklarda *Risâle fi tahkîki ba'zî ebyâtî'l-Ĥamâse* ve *Risâle fi zabtı ve tahrîri mevâzi'a min Dîvânî'l-Ĥamâse li-Ebî Temmâm* adlarıyla da zikredilmektedir. **7. Kitâbü'l-Küremâ'.** İslâmiyet'ten önce ve sonra yaşayan cömertlikleriyle meşhur kimseleri ele alan bu risâle Kahire'de Mahmûd el-Cebelî tarafından neşredilmiştir (1326/1908). Brockelmann bu eserin yine Kahire'de 1353 yılında *Fazlü'l-'atâ' ale'l-'usr* adıyla basıldığını söylemektedir. Kitap *Risâle fi fazli'l-'atâ' ale'l-'usr* ve *Fazlü'l-ġınâ' ale'l-'usr* adlarıyla da anılmaktadır. Mahmûd Muhammed Şâkir risâleyi bu sonuncu isimle Kahire'de yayımlamıştır (1934). **8. el-Mu'cem fi bakıyyeti'l-eşyâ'.** *Esmâ'ü beġâyâ'l-eşyâ'* adıyla da anılan bu risâle Berlin'de (1915) ve İbrâhim el-Ebyârî ile Abdülhafîz Şelebî tarafından Kahire'de (1934) basılmıştır. **9. Kitâbü't-Telĥîş fi ma'rifeti esmâ'il-eşyâ'.** *Kitâbü't-Telĥîş fi'l-luġa* adıyla da bilinmektedir. Kırk bölümden oluşan eserin on sekiz, on dokuz ve yirminci bölümleri astronomi ve meteorolojiye dair olup gökyüzü, yıldızlar, güneş, ay, gece, gündüz, vakitler, burçlar, sıcak, soğuk, rüzgâr, bulut, yağmur gibi konulara ayrılmıştır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Lâleli, nr. 3551, 149 varak) bir yazması bulunan eser İzzet Hasan tarafından iki cilt halinde Dimaşk'ta yayımlanmıştır (1969). **10. el-Meĥâsin fi tefsî-**

ri'l-Kur'ân. Meĥâsinü'l-me'ânî adıyla da anılan ve kaynaklarda beş cilt olduğu söylenen (Süyûtî, *Tabakâtü'l-müfessirîn*, s. 44) bu tefsir günümüze kadar gelmemiştir. Meşhed'deki Âsitân-ı Kuds-i Rızâvî Külliyesi Kütüphanesi'nde *Tefsîrül-'Askerî* adıyla kayıtlı bulunan yazma eser (III, 17, nr. 47/8) Brockelmann tarafından (*GAL Suppl.*, I, 194), Ebû Hilâl el-Askerî'ye nisbet edilir ve Hacı Beşir Ağa'daki (nr. 26) bir yazma eserde Süleymaniye Kütüphanesi kataloglarında Ebû Hilâl el-Askerî'ye ait gösterilirse de George Kanazi, söz konusu yazmaların Ebû Hilâl el-Askerî'ye değil, İsnâaşeriyye'nin on birinci imamı Hasan el-Askerî'ye nisbet edildiğini belirlemiştir (bk. *Arabica*, XXII, 67). Ancak, bazı Şif kaynaklarında da (bk. *A'yânü's-Şi'a*, II, 41) Hasan el-Askerî'nin bir tefsir kitabı bulunduğu kaydedilmesine rağmen, adı geçen yazmalar ona ait olmasını imkânsız kılacak bilgilerle doludur. Bu sebeple söz konusu eserin daha sonraki bir devirde yazılıp ona atfedilmiş olması muhtemeldir (bk. *HASAN el-ASKERİ, Hasan b. Alî*). **11. Risâle fi't-tafzîl beyne belâġateyi'l-'Arab ve'l-'Acem.** Bu risâle İstanbul'da basılmıştır (1302). **12. Kitâbü'l-Ĥaş'alâ talebi'l-'ilm.** Muhtelif âlimlerin ilim yolunda katlandıkları çilelerle ilim öğrenme metotlarından bahseden bu risâlenin Süleymaniye Kütüphanesi'nde yazmaları vardır (Hamidiye, nr. 1464/3; Aşir Efendi, nr. 433/3). **13. Kitâb Ma'ĥ-tekeme bihi'l-ĥulefâ' ile'l-kuġât.** Çeşitli kaynaklarda *Meni'ĥtekeme mine'l-ĥulefâ' ile'l-kuġât* ve *Fî aĥbârî'l-kuġât* adlarıyla da anılan risâlenin Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazması bulunmaktadır (Aşir Efendi, nr. 433/2). **14. Risâle mine'l-edebiyât ve'l-aĥlâġ.** Bu eserin de Süleymaniye Kütüphanesi'nde bir yazması vardır (Hamidiye, nr. 1464/5). **15. Şerĥu Dîvânî Ebî Mihcen eş-Şekâfî.** Sahâbî Ebû Mihcen es-Sekâfî'nin şiirlerini derleyip şerhettiği bu eser Selâhaddin el-Müneccid tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1970). Ebû Hilâl el-Askerî'nin şiirlerini günümüze kadar gelmeyen *Dîvânü şî'rih* adlı bir eserde topladığı rivayet edilmektedir. Bunların önemli bir kısmını *Kitâbü's-Şinâ'ateyn, Dîvânü'l-me'ânî* ve *Kitâbü Cemhereti'l-emşâl*'inde iktibas etmiştir. M. Giyâd onun şiirlerini toplamaya çalışmış ve *Şî'ru Ebî Hilâl el-'Askerî* adıyla neşretmiştir (1975, 223 s.).

Bunlardan başka, Ebû Hilâl'in gerek kendi kitaplarında gerekse başka kay-

naklarda sözü edilen diğer eserleri şunlardır: *Kitâbü't-Tebşîra, ed-Dirhem ve'd-dînâr* (*Müfâharetü'd-dirhem ve'd-dînâr*), *Risâle fi'l-'uzle ve'l-isti'nâs bi'l-vaĥde, Şerĥu'l-Faşîh, el-'Umde, Kitâbü Mâ telĥanü fihi'l-ĥâşşa, el-Mu'rib 'anil-Maġrib, Nevâdirül-vâhid ve'l-cem', San'atü'l-kelâm, el-Ĥamâsetü'l-'Askeriyye.*

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, VIII, 258-267; İbnü'nîl-Kıftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 312; IV, 183; Süyûtî, *Buġyetü'l-vu'ât*, I, 506-507; a.mlf., *Tabakâtü'l-müfessirîn* (nşr. Ali Muhammed Ömer), Kahire 1976, s. 43-44; Serkis, *Mu'cem*, II, 1327-1328; Brockelmann, *GAL*, I, 131-132; *Suppl.*, I, 194; *GAL (Ar.)*, II, 252-253; a.mlf., "Askerî", *İA*, I, 678; C. Zeydan, *Âdâb* (Dayf), II, 328; Flügel, *Keşfü'z-zunûn*, İndeks, s. 1091; Kehhâle, *Mu'cemü'l-müellifîn*, III, 240; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 42, 81, 82, 91; Münecid, *Mu'cem*, III, 46, 113; IV, 112; V, 98; Ömer Ferrüh, *Târĥu'l-edeb*, II, 589-592; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 196; Sezgin, *GAS*, II, 614; VII, 358-359; VIII, 142, 167, 181, 183-185, 274; IX, 25, 183, 258, 305; *A'yânü's-Şi'a*, II, 41; V, 148-150; G. J. Kanazi, *Studies in the Kitâb aş-Şinâ'atayn of Abû Hilâl al-'Askari*, Leiden 1989; a.mlf., "The Works of Abû Hilâl al-'Askari", *Arabica*, XXII, Leiden 1975, s. 61-70; a.mlf., "al-Risâlatu'l-mâssa fimâ lam yuzba't min al-Ĥamâsa By Abû Hilâl al-'Askari", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, II, Jerusalem 1980, s. 97-163; Hüseyin Varol, "Ebû Hilâl el-Askerî, Dört Eseri, Arab Edebiyatında Darb-ı Meseller ve Önemli", *Erz. AÜİFD*, sy. 7 (1986), s. 383-406; Mo-hammad Akram Chaudhary, "Abû Hilâl al-Askerî's Wiefs on Synonymy", *IS*, XXVI/3 (1987), s. 247-252; Muhammed Tâhir el-Ceblavî, "Kitâbü's-Şinâ'ateyn li-Ebî Hilâl el-'Askerî", *Tİ*, II, 493 vd.; J. W. Füek, "el-'Askari", *El²* (Fr.), I, 734; W. M. Watt, "Askari", *EIr.*, II, 768.

AHMET TURAN ARSLAN

ASKERİ, Ebû'l-Hasan

(bk. ALİ el-HADİ).

ASKERİ, Hasan b. Abdullah

(حسن بن عبدالله العسكري)

Ebû Ahmed el-Hasen b. Abdillâh
b. Saîd el-Askerî
(ö. 382/992)

Muhaddis,
Arap dili ve edebiyatı âlimi.

293 (906) yılında Hûzistan bölgesindeki Askerimükrem'de doğdu. Hemen bütün hayatını burada geçirdiği için Askerî nisbesiyle anıldı. İlk hocaları babası ile devrinin tanınmış muhaddisi Abdân el-Ahvâzî el-Askerî'dir. Daha sonra ilmini ilerletmek için Bağdat, Basra ve özel-

likle de İsfahan'a seyahatler yaptı. Buralarda İbn Düreyd, Ebü'l-Kâsım el-Begavî, İbn Ebü Dâvüd es-Sicistânî, Niftaveyh ve İbn Cerîr et-Taberî gibi seçkin hocalardan ders aldı. Daha sonra Askerimükrêm'e döndü ve oraya yerleşti. Çeşitli ilim dallarındaki derin bilgisi ve dirayetinin yanında üstün şahsiyeti ve faziletiyle de tanındı. Hadis ve edebiyat alanında Hûzistan bölgesinin en yetkili âlimi oldu. Ebü Nuaym el-İsfahânî, Ebü Sa'd el-Mâfînî ve Ahmed b. Muhammed b. Zencûye gibi büyük âlimler kendisinden hadis rivayet ettiler. Tanınmış talebelerinden biri olan Ebü Hilâl el-Askerî, eserlerinde yaptığı nakillerle onun daha fazla tanınmasına yardım etti. Büveyhoğulları'nın âlim veziri Sâhib b. Abbâd'ın görüşme tekliflerini yaşlılığını ileri sürerek geri çevirmişti. Vezirin Askerimükrêm'e gelmesi üzerine ilerlemiş yaşına rağmen konakladığı yere giderek onu ziyaret etti. *A'yânü's-Şî'a* müellifi, Sâhib b. Abbâd'ın onunla görüşme hususundaki aşırı arzusunu, Askerî'nin Şîi olduğunu gösteren delillerden biri kabul etmektedir (*A'yânü's-Şî'a*, V, 146). Ebü Ahmed el-Askerî'nin biyografisini veren kitaplardan hiçbiri onun Şiiliğinden söz etmediğine göre bu iddianın sağlam bir esasa dayanmadığı anlaşılmaktadır.

İlmî faaliyetlerinin yanı sıra kumaş ticaretiyle de meşgul olan Askerî, yaklaşık doksan yaşlarında Askerimükrêm'de öldü.

Eserleri. 1. *Kitâbü't-Taşhîf ve't-tahrîf*. Az rastlanan ve anlaşılması güç olan terimlerle hadis ve şiirlerde geçen ve nâkil-leri tarafından hatalı rivayet edilen özel isimler hakkında bilgi veren bir eserdir. Kahire'de 1908 yılında 113 sayfalık bir bölümü *Şerhu mâ yeķa' u fihî't-Taşhîf ve't-tahrîf* (Serkîs'e göre ise *et-Taşhîf ve't-tahrîf ve şerhu mâ yeķa' u fih*) adıyla yayımlanan eserin tamamı Abdülaziz Ahmed tarafından Kahire'de 1963 yılında neşredilmiştir. 2. *Taşhîfâtü'l-muḥaddiṣîn fi ğaribi'l-ḥadiṣ*. *Kitâbü't-Taşhîf*'in bir bölümü mahiyetinde olan eser, Kur'ân-ı Kerîm'in ve hadislerin yazılış sırasında yapılan hatalar (tashîf) ile bu hataları nesilden nesile aktaranlara dairdir. İbnü'l-Esîr'in *en-Nihâye fi ğaribi'l-ḥadiṣ* adlı eserinin kenarında (Kahire 1311) ve ayrıca *Taşhîfâtü'l-muḥaddiṣîn* adıyla müstakil olarak (Kahire 1904) yayımlanmıştır. *Aḥbârü'l-muṣaḥḥifîn* diye anılan ve filologların isimlerde, âyet ve hadislerle resmî yazılarda yaptıkları yanlışlara dair bazı rivayetleri ihtiva eden kitabı bu eserden iktibas suretiyle

meydana getirilmiş olmalıdır. 3. *Kitâbü'l-Maṣûn*. Çeşitli edebî konuları ele alan bu eseri Abdüsselâm Hârûn Küveyt'te 1960 yılında neşretmiştir. 4. *Risâle fi't-tafzîl beyne belâġateyi'l-'Arab ve'l-'Acem*. Bu eser *et-Tuḥfetü'l-behiyye*'nin içinde (s. 213-221) İstanbul'da 1302'de yayımlanmıştır. 5. *el-Hikem ve'l-emṣâl*. Hadislerle onların şerhine dair olan bu eser, Kâdî Abdülcebbar'ın *Teşbîtü delâ'li'l-nübüvve*'de (II, 644) 1000 vasiyeti ihtiva ettiğini söylediği eser olmalıdır.

Diğer başlıca eserleri de şunlardır: *Kitâbü'z-Zevâcir ve'l-mevâ'iz*. Her ne kadar Brockelmann bu eserin köprülül Kütüphanesi'nde (nr. 730) bulunduğunu söylüyorsa da, oradaki eser İbn Hacer el-Heysemî'nin *ez-Zevâcir'an iktirâfîl-kebâ'ir*'dir. *Kitâbü Şinâ'ati's-şi'r* (*Kitâbü Şinâ'ateyi'n-naẓm ve'n-neṣr*), *Kitâbü Râḥatü'l-ervâḥ*, *Kitâbü Taşhîḥü'l-vücûḥ ve'n-neẓâ'ir*, *Kitâbü'l-Muḥtelif ve'l-mu'telif* (*fi müsteḥbihi esmâ'i'r-riçâl*), *Kitâbü Mâ laḥane fihî'l-ḥavâṣ mine'l-'ulemâ'*, *Kitâbü Rebî'l-'ebrâr*, *Kitâbü's-Şahâbe*, *Kitâbü'l-Bedi'*, *Kitâbü'l-Manṭıḳ*, *Kitâbü'l-Emdlî*.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Abdülcebbar, *Teşbîtü delâ'ili'n-nübüvve* (nşr. Abdülkerîm Osman), Beyrut, ts., II, 644; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 452-453; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, VIII, 233-258; İbnü'l-Kiftî, *İnbâhü'r-ruvât*, I, 310-312; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 83-85; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XVI, 413-415; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 76-78; Süyûtî, *Buġyetü'l-vu'ât*, I, 506; *Keşfü'z-zunûn*, I, 233, 411, 675, 829; II, 956, 1404, 1464, 1637; *Hediyetü'l-'arîfn*, I, 272-273; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe*, s. 119; Serkîs, *Mu'cem*, II, 1327; Brockelmann, *GAL*, I, 131-132; *Suppl.*, I, 193; a.m.f., "Askerî", I, A, I, 677-678; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), II, 353; Müneccid, *Mu'cem*, I, 95; Ömer Ferûh, *Târîḫü'l-edeb*, II, 543-544; *A'yânü's-Şî'a*, V, 145-148; Zirikî, *el-Â'lâm* (Fethullah), II, 196; Sezgin, *GAS*, VIII, 181-182, ayrıca bk. II, 85, 106; IX, 180; Yûsuf Hüseyin Bekkâr, "el-Maṣûn fi'l-edeb", *MMLA*, XIX/2 (1973), s. 383-387; J. W. Fück, "al-'Askarî", *EI*² (İng.), I, 712.

AHMET TURAN ARSLAN

ASKERİ, Hasan b. Ali

(bk. HASAN el-ASKERİ, Hasan b. Ali).

ASKERİ, Mehmed

XVII. yüzyılda yaşayan
mutasavvıf şair.

Hayatı hakkında hemen hiçbir bilgi bulunmayan Askerî'nin divanındaki bir beyitten öğrenildiğine göre adı Mehmed, lakabı Gülâboġlu'dur. *Osmanlı Müellif*

leri'nde Kütahya'nın Zemha köyünden olduğu belirtilmektedir. Yine divanındaki bazı beyitlerden, Halvetî tarikatına giren ek devrin büyük şeyhlerinden olan Elmalılı Ümmî Sinan'a (ö. 1075/1664) intisap ettiği ve onun önde gelen halifelerinden olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Niyâzi-i Mısıri'nin bir beytinden de Ümmî Sinan'ın önde gelen beş halifesinden biri olduğu ve Niyâzi-i Mısıri ile yakın arkadaşlığı bulunduğu çıkarılmakta, Halvetî şeyhleri arasındaki şifahî rivayetler de bunu doğrulamaktadır. Şiirlerinde belirttiğine göre, tasavvufa meylettiği sıralarda içine aşk ateşi düştüğünde bir şeyh aramak için Şam ve Buhara gibi uzak beldeleri dolaşmıştır. Ölüm tarihi bilinmeyen Askerî'nin Afyonkarahisar'da vefat ettiği ve oradaki Çavuşlar Sultan Mezarlığı'na gömüldüğü rivayet edilmektedir.

Muhtelif divan şiiri şekilleriyle ilâhilerden meydana gelen ve yaklaşık üçte biri hece vezniyle, diğerleri aruzla yazılan, ele aldığı konular itibarıyla de tamamıyla tasavvufî mahiyette olan bu şiirleri bir divan halinde toplanmıştır. *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloġu*'nda üç İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi (TY, nr. 137/3, 2806, 9658), biri de bugün Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hâşim Paşa, nr. 94/1) olmak üzere bu divanın dört nüshası tesbit edilebilmiştir. Ayrıca yine Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki nüshası daha vardır (Hacı Mahmud Efendi, nr. 3374; Câ-

Askerî divanının ilk sayfası (İÜ Ktp., TY, nr. 9658)

